

Emil Mariusz Szymański*

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PROBLEMATYKA ROZWOJU I STABILIZACJI GOSPODARSTW PASIECZNYCH – STUDIUM PRZYPADKU

Streszczenie

W artykule zaprezentowano analizę dwóch gospodarstw pasiecznych w odmiennych etapach rozwoju. Jedno z nich jest na etapie stabilizacji prowadzonej przez właściciela, natomiast drugie intensywnie się rozwija i uczy na popełnianych błędach, niedawno też rozpoczęło gospodarowanie pszczołami. Okres porównania obejmuje lata 2009–2014, a głównym kryterium odniesienia jest średnia wydajność miodowa w obu gospodarstwach pasiecznych oraz ich wielkość. Autor przedstawia czynniki, które wywierają istotny wpływ na poziom osiągniętych wyników produkcyjnych głównie ze względu na podejmowanie decyzji w procesie gospodarowania zasobami. Wnioski poparte są analizą statystyczną danych z gospodarstw pasiecznych.

Słowa kluczowe: ekonomika pszczelarstwa, gospodarstwa pasieczne, miód

Wprowadzenie

Gospodarstwa pasieczne w Polsce cechują się rozdrobnieniem, a ich właścicielami są głównie osoby powyżej 50. roku życia¹. W 2009 roku w Polsce tylko około 2,58% ogółu pszczelarzy stanowiły osoby prowadzące dział specjalny produkcji

* Adres e-mail: emil_szymanski@poczta.onet.pl.

¹ P. Semkiw, *Sektor pszczelarski w Polsce w 2013 roku*, OP w Puławach, Puławy 2013, s. 4–7.

rolnej, tj. pasiekę pszczelarską powyżej 80 rodzin pszczelich². Natomiast w roku 2013 stanowili oni poziom około 2,38% ogółu pszczelarzy³. Pomimo braku obciążeń podatkowych i niskich kosztów ubezpieczeń społecznych (lub ich braku) liczba pszczelarzy zawodowych nie zwiększa się tak szybko jak ogólna liczba pszczelarzy. Mając na uwadze powyższe dane, należy doszukiwać się innych przesłanek związanych z problematyką i barierami związanymi z osiągnięciem stanu stabilizacji założonych pasiek w ostatnich kilku latach. Wyznacznikiem stabilizacji będzie możliwość osiągnięcia zysku z prowadzonej działalności oraz stworzenie modelu gospodarstwa pasiecznego będącego efektem doświadczenia, umiejętności i wiedzy właściciela.

Celem artykułu jest ukazanie istoty problematyki rozwoju i stabilizacji gospodarstw pasiecznych w oparciu o dwa praktyczne przykłady. Pozwoli to na sformułowanie wniosków dotyczących barier rozwojowych polskich gospodarstw pasiecznych. W niniejszym opracowaniu zastosowano studium przypadku.

1. Problematyka rozwoju i gospodarowania w pszczelarstwie

„Rozwój to proces zmian obiektu oceniany pozytywnie z punktu widzenia określonego kryterium lub zbioru kryteriów (...)”⁴. Natomiast stabilizacja odnosi się do podmiotu, który osiągnął już pewien stan pożądany. Podmiot stabilny z czasem może inicjować kolejne procesy zmian w celu przejścia do kolejnego stanu pożądanego w wyniku bieżących potrzeb. W odniesieniu do problematyki pszczelarzy kryteriami zmiany może być: określona liczebność rodzin pszczelich, uzyskanie odpowiedniego poziomu średniej wydajności, umiejętności i doświadczenia pszczelarza, zaplecze techniczno-technologiczne.

Natomiast gospodarowanie polega „(...) na pozyskiwaniu i przetwarzaniu przez ludzi zasobów przyrody. W tym celu ludzie wykonują pracę”⁵. A. Smith wykazał, że człowiek gospodarujący *homo economicus* w działaniu kieruje się egoizmem,

² P. Semkiw, P. Skubida, *Evaluation of the Economical Aspects of Polish Beekeeping*, „Journal of Apicultural Science” 2010, Vol. 54, No. 2, s. 8.

³ P. Semkiw, *op. cit.*, s. 5.

⁴ *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, red. T. Borys, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok 2005, s. 26–27.

⁵ R. Bartkowiak, *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2008, s. 37.

racjonalnością podejmowanych działań oraz skłonnością do wymiany jednej rzeczy na inną⁶. „Bardzo ważna w podejmowaniu decyzji jest racjonalność i na niej opiera się dokonywanie wyborów; decyzje intuicyjne, nieprzemyślane czy impulsywne wykraczają poniekąd poza wymiar ekonomicznej racjonalności. Jakże w związku z tym są racjonalne przesłanki i informacje, na których pszczelarze lub potencjalni właściciele gospodarstw pasiecznych mogą podejmować decyzje w ramach prowadzenia działalności pszczelarskiej lub jej założenia?”⁷.

Każda decyzja związana z rozwojem i stabilizacją powinna cechować się racjonalnością, ale czy zawsze efekty działania opartego o racjonalne przesłanki przyniosą efekt noszący znamiona rozwoju? Przykładem może być wybór odpowiedniej rasy pszczoł miodnych. Jednak należy zwrócić uwagę, że w niektórych przypadkach, „gdy zabraknie pożytku, a pszczelarz nieprawidłowo prowadzi rodzinę, to pomimo korzystnej kombinacji genów, miodu będzie mało. Z drugiej strony, w optymalnych warunkach i przy dobrej opiece, pszczoły, których geny nie warunkują wysokiej miodności, mogą dać sporo miodu”⁸.

2. Charakterystyka wybranych gospodarstw pasiecznych

Na potrzeby niniejszej pracy wytypowano dwa gospodarstwa pasieczne, wybrane na podstawie przeprowadzonych ankiet⁹ w latach 2013 i 2014, gdzie: X to gospodarstwo, które osiągało najwyższe średnie wyniki wydajności miodowej w badanych latach, natomiast Y to gospodarstwo pasieczne, które działa krócej, ale wśród pasiek założonych w czasie ostatnich kilku lat miało największą średnią wydajność miodową w 2013 roku. Dane dotyczą okresu 2006–2014 i odnoszą się do

⁶ *Ibidem*, s. 36.

⁷ *Współczesne uwarunkowania działalności gospodarstw pasiecznych*, red. E.M. Szymański, Wydawnictwo GSP, Zgorzelec 2014, s. 7.

⁸ *Hodowla pszczoł*, red. J. Wilde, J. Prabucki, PWRiL, Poznań 2008, s. 146–147.

⁹ Ankieta została wykonana w związku z obowiązkami Górnośląskiego Stowarzyszenia Pszczelarzy w Zgorzlecu jako podmiotu uprawnionego do udziału w mechanizmie „Wsparcia Rynku Produktów Pszczelich” zawartymi w dokumentach: *Warunki ubiegania się o refundację kosztów poniesionych w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich w latach 2014/2015 i 2015/2016* oraz *Warunki ubiegania się o refundację kosztów poniesionych w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich w sezonie 2013/2014*.

wielkości gospodarstw pasiecznych ze względu na liczbę rodzin oraz ilości pozyskanego miodu jako głównego produktu handlowego.

Gospodarstwo X powstało w 2000 roku w okolicy Zgorzelca. Jego rozwój można podzielić na dwa okresy – hobbystyczny i zawodowy. Pierwszy polegał na zbieraniu doświadczenia przez właściciela. Wyznacznikiem zmiany jest 3-krotne zwiększenie liczby rodzin pszczeleli. Właściciel posiada tytuł wykwalifikowanego pszczelarza oraz mistrza pszczelarskiego.

Gospodarka pasieczna oparta jest na ulach typu Ostrowskiej. Typ prowadzonej gospodarki to gospodarka wędrowna. Polega ona na podzieleniu pasieki na trzy mniejsze i przewożeniu rodzin w różne lokalizacje przez cały sezon. Dywersyfikacja źródeł pokarmu dla pszczół w tym przypadku ma znaczenie dla ilości i różnorodności pozyskiwanego miodu. Pszczelarz posiada zgodę na sprzedaż bezpośrednio nieprzetworzonych produktów pszczeleli oraz obecnie ma zarejestrowany dział specjalny produkcji, tj. pasiekę powyżej 80 rodzin pszczeleli.

Właściciel X opiera gospodarowanie na wymianie matek i utrzymaniu silnych rodzin oraz podwożeniu rodzin na pożytki pszczele. Co roku zakupywane są nieunasiennione matki pszczele w liczbie równej połowie liczby rodzin pszczeleli. Matki są nabywane w ramach projektu zakupu matek pszczeleli¹⁰ – jest to metoda niskokosztowa. Następnie pszczelarz tworzy odkłady, a po unasiennieniu młodych matek i sprawdzeniu czerwienia są one łączone z rodzinami produkcyjnymi z jednoczesną wymianą matek. Kryterium wymiany stanowią wyniki poszczególnych rodzin pszczeleli na pożytku rzepakowym – pozostają w pasiece tylko rodziny z wybitnymi matkami pszczeleli. Element związany z genetycznymi uwarunkowaniami pszczeleli w aspekcie miodności jest utrzymany na odpowiednim poziomie. W prowadzonej gospodarce wykorzystywana jest jedna linia pszczeleli, która cechuje się miodnością i łagodnością.

Gospodarstwo Y powstało w 2008 roku na terenie powiatu zgorzeleckiego. Jego rozwój jest na etapie amatorskim z dążeniem do osiągnięcia wielkości, jaką reprezentuje X. Próby zwiększania rodzin pszczeleli w ostatnich dwóch sezonach zostały okupione stratami – w 2013 roku przedłużającą się zimą i koniecznością

¹⁰ Szerzej na ten temat w: E.M. Szymański, A. Zabłocki, *Rola mechanizmu Wsparcie Rynku Produktów Pszczeleli w latach 2010–2014 w ochronie populacji pszczeleli miodnych w Polsce*, w: *Współczesne uwarunkowania zarządzania środowiskiem*, red. B. Bartniczak, K. Trzeciak, Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra 2014, s. 167–174.

odbudowy pogłowia rodzin pszczelich, a w 2014 roku koniecznością wymiany matek pszczelich i problemami związanymi ze zbyt długimi okresami bezpożytkowymi. Właściciel nie posiada tytułów zawodowych.

Gospodarka w tej pasiece oparta jest na ulach typu wielkopolskiego. Typ prowadzonej gospodarki to półwędrorna, która polega na podzieleniu pasieki na dwie lub trzy mniejsze części i umieszczenie ich w różnych lokalizacjach na cały sezon – nie są one przewożone w trakcie sezonu jak w gospodarstwie X. Właściciel gospodarstwa Y również stosuje dywersyfikację źródeł pokarmu, a w planach jest założenie działu specjalnego produkcji rolnej. Gospodarstwo posiada zgodę na sprzedaż własnych produktów pszczelich.

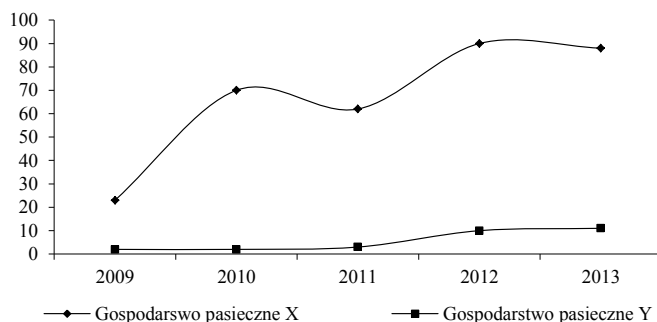
Pszczelarz prowadził zakup odkładów pszczelich, ale także wykonywał je we własnym zakresie. W 2014 roku na podstawie obserwacji zakupił matki pszczoły nieunasiennione (tworzenie odkładów, wymiana matek). W kolejnych latach planowane jest adaptowanie rozwiązań z pasieki X i rozwój o kolejne rodziny pszczoły.

3. Zarys prowadzonej gospodarki pasiecznej

Właściciele gospodarstw pasiecznych X i Y przekazali dane dotyczące własnych wyników wydajności – X od roku 2006, Y od 2009 roku. Okresem porównania obu podmiotów są lata 2009–2014.

Na rysunku 1 został przedstawiony stan gospodarstw pasiecznych w latach 2009–2014 ze względu na liczbę rodzin produkcyjnych wykorzystywanych w obu

Rysunek 1. Liczba rodzin pszczelich w gospodarstwie X i Y w okresie 2009–2014

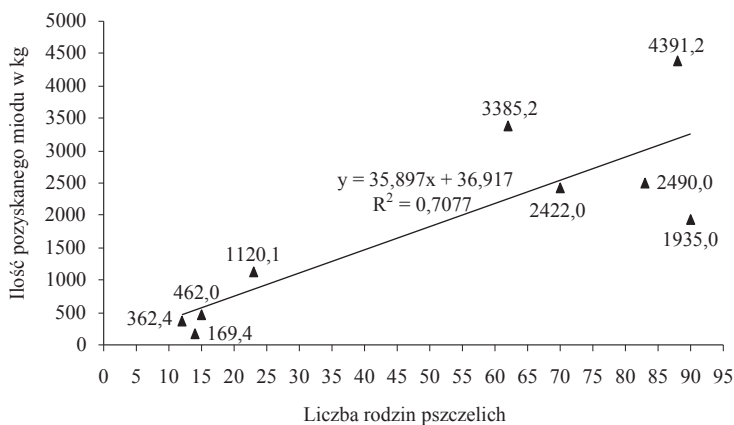

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

gospodarstwach pasiecznych. Okres stabilizacji na przykładzie X rozpoczął się od roku 2010 ze względu na zbliżoną wielkość gospodarstwa pasiecznego w późniejszych latach, która ma znaczenie dla wypracowanego modelu prowadzenia gospodarki pasiecznej.

Na rysunkach 2 i 3 przedstawiono ilości pozyskanego miodu w gospodarstwach pasiecznych X i Y w odniesieniu do liczby rodzin pszczelich – w pierwszym z nich dane pochodzą z lat 2006–2014, a drugi obejmuje lata 2009–2014. W obu przypadkach widoczna jest zależność pozyskiwanego miodu pszczelego od wielkości pasiek, którymi dysponowali obaj pszczelarze. W pierwszym przypadku w około 71% ilość przybywającego miodu jest zależna od wielkości gospodarstwa pasiecznego. Powiększenie pasieki o jedną rodzinę produkcyjną powinno zwiększyć zbiór miodu średnio o około 35,9 kg. Na rysunku 2 widoczne jest także spore zróżnicowanie wielkości pozyskanego miodu przy podobnej wielkości pasieki. Jest to związane ze zróżnicowaniem warunków pogodowych i pożytkowych w poszczególnych latach. Pszczoły są zbieraczkami, aby powstał miód potrzebują surowca – nektaru i/lub spadzi.

Rysunek 2. Ilość pozyskanego miodu w gospodarstwie X w latach 2006–2014

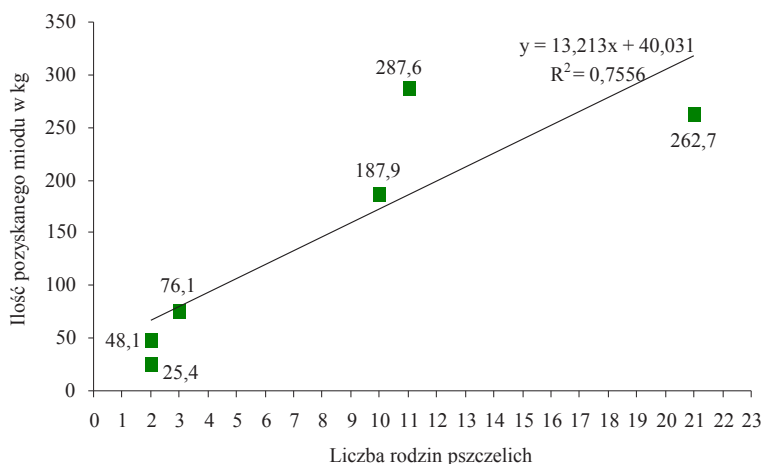

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Do podobnych wniosków można dojść na podstawie danych z gospodarstwa Y – mając mniej rodzin pszczelich i przy nastawieniu na produkcję miodu, a nie

rozwój pasieki z własnych rodzin pszczelich (w 2013 roku pasieka została odbudowana o zakupione odkłady, w 2014 roku odkłady były wykonywane we własnym zakresie) i przy odmiennych warunkach ilość odebranego miodu może być skrajnie różna. Pasieka dwa razy mniejsza nie musi osiągać niższych wyników. Z danych przedstawionych na rysunku 3 wynika, że zwiększenie pasieki o jedną produkcyjną rodzinę pszczelą powinno przynieść przyrost ilości pozyskanego miodu o około 13,2 kg i aż w 75,6% zależy on od liczby pni pszczelich.

Rysunek 3. Ilość pozyskanego miodu w gospodarstwie Y w latach 2009–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Różnice w ilości pozyskanego miodu z dodatkowej rodziny pszczelej obrazują stan obu pasiek – ustabilizowany i rozwojowy. Pierwszy oparty jest na przyjętym modelu gospodarowania przez właściciela, a drugi jest ciągłym poszukiwaniem najlepszego schematu. W pewnej części są one także uzależnione od czynników niezależnych od pszczelarza, tj. pogoda, nektarowanie roślin, występowanie spadzi. Przedstawione dane pokazują, że podejmowanie decyzji związanych z najlepszym wykorzystaniem posiadanych zasobów ma istotny wpływ na wyniki.

Wartość miodu, który może zostać pozyskany z dodatkowej jednostki produkcyjnej, wynosi w przypadku pasieki X około 700 zł, a pasieki Y – około 250 zł. Koszt zakupu odkładu pszczelego, który waha się w okolicach 180–200 zł, i dodatkowo

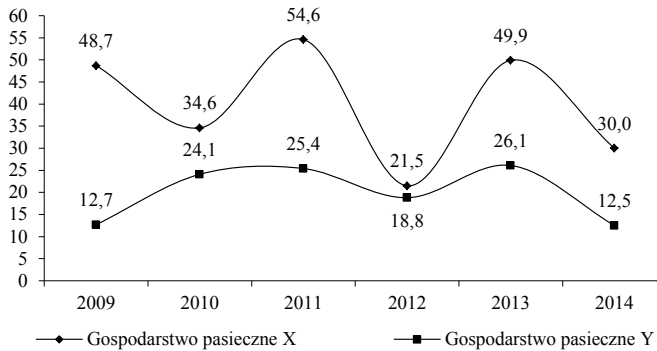
koszty przygotowania do dwóch kolejnych zimowli sprawiają, że w pasiece Y dopiero w drugim sezonie produkcyjnym (a trzecim funkcjonowania) rodzina pszczela może zacząć generować zysk jednostkowy. W związku z powyższym rozwój pasieki oparty na zakupie odkładów pszczelich jest schematem, który nie pozwala amatorskim i silnie rozwijającym się gospodarstwom pasiecznym osiągać dochodowy charakter. Z drugiej jednak strony intensywne zwiększenie liczby rodzin i tworzenie odkładów z własnych rodzin pszczelich przy niekorzystnych warunkach obniża wydajność łączną rodzin.

Na rysunku 4 przedstawiono porównanie średniej wydajności obu gospodarstw pasiecznych w latach 2009–2014. W pierwszym badanym roku w obu podmiotach widoczna jest zdecydowana dysproporcja w ilości pozyskanego miodu. Był to także pierwszy rok produkcji w pasiece Y. Jak ważny jest sposób gospodarowania i jakie trudności są z tym związane, widać w porównaniu roku 2010 w obu podmiotach – dla X był to rok przejściowy, w którym nastąpiło trzykrotne zwiększenie liczby rodzin produkcyjnych, a dla Y był to okres dbałości i doskonalenia warsztatu pszczelarskiego. Powiększenie liczby pni właściciela gospodarstw pasiecznych X wymuszało zmianę sposobu obsługi pasieki, zajęcie stało się bardziej pracochłonne i należy traktować ten rok również jako element nauki sztuki pszczelarskiej w dużej pasiece. Biorąc za kryterium stabilności średnią wydajność z roku 2009 dla X (rysunek 4), można poddać analizie ten właśnie okres, pomimo mniejszej liczby rodzin. Dodatkowym argumentem jest fakt, że w 2009 roku właściciel podjął decyzję zwiększenia liczby pszczelich pni, co świadczy o merytorycznej analizie sytuacji.

Od 2011 roku można zaobserwować wpływ innych czynników, niezwiązanych bezpośrednio z pszczelarzami – np. roli czynników pogodowych i przyrodniczych, gdyż tam, gdzie wzrastała średnia wydajność w gospodarstwie X, wzrastała również w przypadku Y, natomiast zauważalny spadek w następnym roku w pasiece X widoczny jest także w pasiece Y. Na podstawie powyższych informacji zarysowuje się w gospodarstwie Y pewien model pracy, widoczne jest również uzależnienie osiągniętych wyników w większym stopniu od czynników, na które nie ma się wpływu. Jednak różnice w wydajności między X i Y są znaczące (poza rokiem 2012, w którym są one do siebie zbliżone – pszczelarz X nastawił się na intensywne zwiększenie liczby rodzin pszczelich o własne zasoby oraz wystąpił zbieg niekorzystnych okoliczności). Tak duże zróżnicowanie w wynikach wydajności spowodowane było:

umiejętnością doboru bazy pożytkowej, intensywnością gospodarki wędrownej oraz zakresem wiedzy, umiejętności i doświadczenia dotyczącego chowu pszczół.

Rysunek 4. Średnia wydajność rodzin pszczelich w gospodarstwach pasiecznych X i Y w latach 2009–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Największa różnica w średniej wydajności obu podmiotów była w roku 2009 – w gospodarstwie Y wydajność była aż o 36 kg mniejsza niż w X. Natomiast najmniejsza różnica przypadła na 2012 rok i wyniosła tylko 2,7 kg. Na rysunku 4 widoczna jest także inna cecha obu działalności – w mniejszej pasiece różnice między średnią wydajnością w poszczególnych latach nie są tak duże jak w pasiece większej. Dla gospodarstwa pasiecznego X różnica między najlepszym rokiem a najgorszym pod tym względem wynosi aż 33,1 kg, natomiast dla Y jest to tylko 13,6 kg. Większe różnice w średniej wydajności wpływają bardzo silnie na osiągnięte później dochody, co oczywiście dla właściciela dużej pasieki skutkuje koniecznością zabezpieczania się oszczędnościami z lat bardzo dobrych. Średnia wydajność dla X z wszystkich lat liczona przy uwzględnieniu liczby rodzin pozwala uzyskać poziom 37,8 kg, a dla Y wyniosła ona 18,1 kg. Na podstawie analizy widać, że dla Y istnieje potencjał rozwojowy i co za tym idzie – możliwości osiągnięcia dochodów. Pszczelarz Y musi udoskonalić wiele elementów prowadzonej gospodarki, aby zbliżyć się do gospodarstwa, które lokalnie jest wzorcem ze względu na osiągnięte efekty związane z wydajnością.

Wpływ na średnią wydajność rodzin mają wyniki poszczególnych rodzin, ale także liczba rodzin, które z różnych przyczyn nie pozwoliły pozyskać miodu – np. zbyt małej siły pni pszczelich na wiosnę. W pasiekach małych 2 lub 3 takie rodziny zaniżają średnią ilość pozyskanego miodu, natomiast w pasiece dużej podobna liczba takich rodzin wpływa na zniżenie średniej, ale w mniejszym nasileniu. Na podstawie informacji udostępnionych przez pszczelarzy w pasiece X tylko w latach 2006 i 2014 pojawiły się rodziny, z których nie pozyskano miodu. Natomiast z danych Y wynika, że od 2012 roku pojawiają się rodziny, które nie były w stanie wygenerować dla pszczelarza korzyści w postaci miodu towarowego.

Wobec powyższego X jest przykładem gospodarstwa, które osiągnęło pewien poziom doskonałości. Swoją działalność opiera ono na dalszym doskonaleniu procesów gospodarowania rodzinami pszczelimi, podnoszeniu kwalifikacji oraz stopniowej modernizacji techniczno-technologicznej. Na tej podstawie można pokusić się o określenie podmiotu X jako stabilnego. Natomiast gospodarstwo Y pod każdym względem wykazuje silne tendencje i zamiary rozwojowe, dążąc do stanu pożądanego, przy ograniczonych możliwościach finansowych – np. nakłady finansowe Y w 2014 wyniosły około 14,5 tys. zł, a wartość sprzedanych produktów to około 4,5 tys. zł.

Podsumowanie

W artykule przedstawiono problemy rozwoju gospodarstwa pasiecznego Y na tle gospodarstwa stabilnego X, odnosząc się do dwóch kryteriów rozwojowych, tj. zmiany liczby i wydajności rodzin pszczelich, które są wynikiem prowadzenia racjonalnej gospodarki pasiecznej.

Na podstawie powyższej analizy należy stwierdzić, że stabilne gospodarstwo pasieczne oparte o przyjęty model funkcjonowania może przynieść pszczelarzowi korzyści w postaci wyższej wydajności miodowej. Jednak cechuje się większą wrażliwością na warunki zewnętrzne w poszczególnych latach. W gospodarstwie rozwijającym się średnie wyniki wydajności w poszczególnych latach nie są narażone na tak znaczne wahania jak w gospodarstwie stabilnym. Wyniki ekonomiczne pasiek o małej liczbie rodzin pszczelich, które cechuje niższa wydajność miodowa oraz mniejsza korzyść z dodatkowej rodziny pszczelej, nie skłaniają właścicieli do

rozwoju gospodarstw pasiecznych. Natomiast właściciele stabilnych pasiek pomimo wyższej wydajności i większej jednostkowej korzyści z dodatkowej rodziny ograniczają często inne czynniki (np. zatrudnienie pracownika, sprzedaż miodu pośrednikom po niższej cenie jednostkowej). Na uwagę zasługuje fakt, że bez dodatkowych nakładów finansowych trudno jest pszczelarzom rozwijać gospodarstwa pasieczne wyłącznie o przychody z tytułu sprzedanych produktów pszczelich.

Literatura

- Bartkowiak R., *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2008.
- Hodowla pszczół*, red. J. Wilde, J. Prabucki, PWRiL, Poznań 2008.
- Semkiw P., *Sektor pszczelarski w Polsce w 2013 roku*, OP w Puławach, Puławy 2013.
- Semkiw P., Skubida P., *Evaluation of the Economical Aspects of Polish Beekeeping*, „Journal of Apicultural Science” 2010, Vol. 54, No. 2.
- Szymański E.M., Zabłocki A., *Rola mechanizmu Wsparcie Rynku Produktów Pszczelich w latach 2010–2014 w ochronie populacji pszczół miodnych w Polsce*, w: *Współczesne uwarunkowania zarządzania środowiskiem*, red. B. Bartniczak, K. Trzeciak, Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra 2014.
- Warunki ubiegania się o refundację kosztów poniesionych w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich w latach 2014/2015 i 2015/2016.*
- Warunki ubiegania się o refundację kosztów poniesionych w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich w sezonie 2013/2014.*
- Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, red. T. Borys, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok 2005.
- Współczesne uwarunkowania działalności gospodarstw pasiecznych*, red. E.M. Szymański, Wydawnictwo GSP, Zgorzelec 2014.

ISSUES OF THE DEVELOPMENT AND THE STABILIZATION OF BEEKEEPING FARMS – CASE STUDY

Abstract

In the following article author presents an analysis of two beekeeping farms that represent different stages of development. One of them is in the process of stabilization conducted by the owner, while the other is being intensively developed and learns from past mistakes. Period which is taken under comparison considers years: 2009–2014, while the main criteria of comparison is the average efficiency of honey in both beekeeping farms as well as their size. Author describes key factors that have influence on the level of performance of production considering mainly the decision-making process of resource management. Conclusions are supported by statistical analysis obtained from beekeeping farms.

Translated by Emil Mariusz Szymański

Keywords: beekeeping economy, beekeeping farms, honey

JEL code: Q12